

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.07.2003, sp. zn. 29 Odo 10/2002, ECLI:CZ:NS:2003:29.ODO.10.2002.1

Číslo: 19/2005

Právní věta: Spor o určení neplatnosti smlouvy, jejímž předmětem je majetek sepsaný do konkursní podstaty úpadce, je sporem o nároku, který se týká majetku patřícího do konkursní podstaty úpadce (§ 14 odst. 1 písm. c/ a d/ zákona č. 328/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů). Osobou aktivně věcně legitimovanou k podání žaloby o určení neplatnosti smlouvy, podle které úpadce před prohlášením konkursu nabytý majetek sepsaný do jeho konkursní podstaty, po dobu trvání účinků konkursu není úpadce, nýbrž správce konkursní podstaty (§ 14 odst. 1 písm. a/, § 45 odst. 1 zákona č. 328/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů). Sepsal-li správce do konkursní podstaty majetek, který do ní nepatří, může konkursní soud i na návrh úpadce zjednat nápravu usnesením, jež vydá v mezích své dohlédací činnosti (§ 12 zákona č. 328/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.07.2003

Spisová značka: 29 Odo 10/2002

Číslo rozhodnutí: 19

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek.

Hesla: Konkurs

Předpisy: § 12 předpisu č. 328/1991Sb.
§ 14 předpisu č. 328/1991Sb.
§ 19 předpisu č. 328/1991Sb.
§ 45 odst. 1 předpisu č. 328/1991Sb.
§ 6 předpisu č. 328/1991Sb.
§ 80 odst. 1 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý o b c h o d n í s o u d v P r a z e rozsudkem ze dne 1. 11. 2000 zamítl žalobu ze dne 30. 6. 2000, kterou se žalobkyně domáhala určení neplatnosti kupní smlouvy ze dne 1. 7. 1996, č. 229/96, o prodeji privatizovaného majetku (dále též jen „kupní smlouva“). Soud prvního stupně po zjištění, že žalobkyně (jako kupující) uzavřela dne 1. 7. 1996 se žalovaným (jako prodávajícím) kupní smlouvu o prodeji L. M., s. p., že dne 17. 9. 1997 byl prohlášen konkurs na majetek žalobkyně a privatizovaný podnik je tak součástí majetku její konkursní podstaty, dospěl k závěru, že žalobkyně není aktivně věcně legitimována k podání žaloby.

K o d v o l á n í žalobkyně *V r c h n í s o u d v P r a z e* rozsudkem ze dne 28. 8. 2001 rozsudek soudu

prvního stupně potvrdil (první výrok) a proti svému rozhodnutí připustil dovolání (třetí výrok). Odvolací soud přisvědčil závěru soudu prvního stupně, že žalobkyně není aktivně věcně legitimována k podání žaloby, uzavíraje, že v souladu s ustanovením § 14 odst. 1 písm. d) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „ZKV“) úpadce nemá v tomto řízení věcnou legitimaci (jde o řízení, jež se týká majetku patřícího do konkursní podstaty).

Dále odvolací soud dospěl k závěru, že žalobkyně nemá právní zájem na určení neplatnosti kupní smlouvy, jelikož mohla podle § 19 ZKV podat žalobu na vyloučení podniku ze soupisu majetku konkursní podstaty.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně včas dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř., uvádějíc, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř., jehož prostřednictvím lze namítat, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Konkrétně dovolatelka zpochybňuje především správnost závěru odvolacího soudu o nedostatku její aktivní věcné legitimace ve sporu, akcentujíc, že zamítnutím žaloby pro nepřípustnost je jí bráněno v realizaci jejího ústavního práva na soudní ochranu, garantovaného článkem 90 Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“) a článkem 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

Podle dovolatelky řízení o určovací žalobě není řízením o nárocích týkajících se majetku konkursní podstaty a nemůže tomu tak být zejména při namítané absolutní neplatnosti kupní smlouvy ve smyslu § 39 obč. zák. Tomu neodpovídá zejména slovní spojení „týkající se nároku“.

Jazykovým výkladem slova „nárok“ je třeba chápat oprávněný požadavek (potud dovolatelka odkazuje na Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, ACADEMIA, Praha 2000). O nic takového – pokračuje dovolatelka – ovšem nejde, neboť v souzené věci žalobkyně vůči podniku náležejícímu do konkursní podstaty nevznáší jakýkoliv požadavek. Dovolatelka ono slovní spojení váže pouze k situaci, kdy se komukoliv má na úkor podstaty dostat jakéhokoliv uspokojení (plnění).

Jazykový výklad je nakonec v souladu s celou koncepcí zákona o konkursu a vyrovnání, podle něhož se úhrady jakékoliv pohledávky může věřiteli dostat jen prostřednictvím konkursu; v tomto směru se dovolává též usnesení (správně rozsudku) Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2001, sp. zn. [32 Cdo 2584/98](#) (uveřejněného pod číslem 74/2001 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). Je-li kupní smlouva absolutně neplatná (nicotná, nulitní), nemůže z ní nikdo nabyt práv ani povinností a majetek je stále ve vlastnictví žalovaného. Odtud plyne, že pak nelze ani vzdáleně připustit dopad ustanovení § 14 odst. 1 písm. d) ZKV. Podle dovolatelky dále platí, že i kdyby souzená věc byla podřaditelná režimu § 14 odst. 1 písm. d) ZKV, neznamenalo by to ztrátu její aktivní věcné legitimace ve sporu, nýbrž toliko to, že na straně žalovaných by musel stanout správce konkursní podstaty. Absence správce na straně žalované by však byla diametrálně odlišným důvodem pro zamítnutí žaloby.

Dále dovolatelka nesouhlasí se závěrem, že není dán (dle § 80 písm. c/ o. s. ř.) ani naléhavý právní zájem na požadovaném určení, jelikož měla k dispozici tzv. excindační žalobu dle § 19 odst. 2 ZKV. K tomu s odkazem na dikci § 19 odst. 1 ZKV uvádí, že není osobou uplatňující nárok na věc (podnik pojatý do soupisu). Nadto ustanovení § 19 odst. 2 ZKV taxativně vymezuje okruh účastníků řízení, kde by musel absentovat žalovaný a navržené řešení cestou této žaloby by ani nevedlo k odstranění dalších sporů. Proto dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Dovolání je přípustné ve smyslu § 239 odst. 1 o. s. ř., avšak není důvodné.

Nejvyšší soud dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Vzhledem k tomu, že odvolací soud nevymezil právně významné otázky výrokem rozhodnutí (srov. náleží Ústavního soudu z 20. 2. 1997, sp. zn. [III ÚS 253/96](#), uveřejněný v příloze sešitu č. 7, ročníku 1997, Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek), je dovolání přípustné pro všechny právní otázky, na nichž napadené rozhodnutí spočívá (za samozřejmého předpokladu, že jejich řešení bylo dovoláním zpochybněno).

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

S přihlédnutím k době vydání napadeného rozsudku je pro další úvahy Nejvyššího soudu rozhodný především výklad zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 151/1997 Sb., č. 12/1998 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 30/2000 Sb., č. 105/2000 Sb., č. 214/2000 Sb., č. 368/2000, č. 370/2000 Sb. a č. 120/2001 Sb.

Nejvyšší soud se nejprve vypořádal s úvahou odvolacího soudu, že žalobkyni nesvědčí (ve smyslu § 80 písm. c/ o. s. ř.) naléhavý právní zájem na požadovaném plnění, jelikož se mohla domáhat ochrany tzv. vylučovací (excindační) žalobou podle § 19 odst. 2 ZKV.

Ustanovení § 19 ZKV určuje, že jsou-li pochybnosti, zda věc, právo nebo jiná majetková hodnota náleží do podstaty, zapíše se do soupisu podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných jinými osobami anebo s poznámkou o jiných důvodech, které zpochybňují zařazení věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty do soupisu (odstavec 1). Soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota neměla být do soupisu zařazena, aby ve lhůtě určené soudem podal žalobu proti správci. V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota je do soupisu pojata oprávněně (odstavec 2).

Výklad podávaný právní teorií i soudní praxí je jednotný v tom, že vylučovací žalobu podle § 19 odst. 2 ZKV má k dispozici někdo jiný, než úpadce sám. Úpadce pojmově nemůže podrobit své nároky, ať již jsou oprávněné či nikoli, režimu § 19 odst. 2 ZKV (obdobně to platí - a z historického pohledu v českých zemích vždy platilo - i pro postavení povinného v řízení o vylučovacích žalobách v exekuci dle § 267 o. s. ř.). Nemůže tedy dojít k tomu, že by úpadce sám podal žalobu vůči správci konkursní podstaty odůvodněnou např. tím, že nemovitost, kterou správce sepsal, nepatří do konkursní podstaty, jelikož jejím vlastníkem není úpadce, ale jiná osoba. Ochranu svého (např. vlastnického) práva formou vylučovací (excindační) žaloby musí příslušná osoba uskutečnit sama; úpadce to za ni (svým jménem) udělat nemůže. To je v souladu s logikou věci, neboť ani v průběhu konkursního řízení není věcí úpadce hájit vlastnická (nebo jiná) práva třetích osob, k majetku sepsanému do majetku (jeho) konkursní podstaty. V právní teorii srov. shodně např. Krčmář, Z. in: Justiční praxe č. 6/2002, Zápis ze školení na téma „Odporovatelnost a konkursy - 2. část“ (str. 321-351) a v soudní praxi rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 27/2003 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek.

Názor odvolacího soudu o tom, že žalobkyně mohla svá práva hájit prostřednictvím vylučovací žaloby, proto správný není.

Rozsudek odvolacího soudu však spočívá i na dalším závěru - totiž, že žalobkyně není osobou ve sporu aktivně věcně legitimovanou.

Ustanovení § 14 odst. 1 ZKV určuje (a určovalo i k 17. 9. 1997, kdy byl prohlášen konkurs na majetek žalobkyně), že prohlášení konkursu má tyto účinky:

a/ oprávnění nakládat s majetkem podstaty přechází na správce. Právní úkony úpadce, týkající se tohoto majetku, jsou vůči konkursním věřitelům neúčinné. Osoba, která uzavřela s úpadcem smlouvu, může od ní odstoupit, ledaže v době jejího uzavření věděla o prohlášení konkursu.

(...)

d/ řízení o nárocích, které se týkají majetku patřícího do podstaty nebo které mají být uspokojeny z tohoto majetku, mohou být zahájena jen na návrh správce nebo proti správci; jde-li o pohledávky, které je třeba přihlásit v konkursu (§ 20 odst. 1), může být řízení, s výjimkou řízení o výkon rozhodnutí, zahájeno jen za podmínek uvedených v § 23 a 24.

Skutková zjištění soudů nižších stupňů nebyla (a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohla být) dovoláním zpochybněna a Nejvyšší soud z nich při dalších úvahách vychází.

Pro výsledek dovolacího řízení je podstatné především zjištění, že:

- 1) Dovolatelka uzavřela (jako kupující) dne 1. 7. 1996 s Fondem národního majetku (jako prodávajícím) kupní smlouvu, podle které na ni byl převeden majetek státního podniku L. M.
- 2) Usnesením ze dne 17. 9. 1997 Krajský obchodní soud v Praze prohlásil konkurs na majetek žalobkyně.
- 3) Součástí správcem konkursní podstaty sepsaného majetku konkursní podstaty žalobkyně byl i majetek státního podniku L. M.

Jak již Nejvyšší soud vysvětlil v usnesení uveřejněném pod číslem 17/1998 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek a posléze i ve stanovisku svého občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 17. 6. 1998, [Cpjn 19/98](#), uveřejněném pod číslem 52/1998 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek (srov. bod XXIII. stanoviska, str. 188 /364/), úpadce prohlášením konkursu neztrácí způsobilost být účastníkem v řízení o nárocích, které se týkají majetku patřícího do podstaty, ani způsobilost procesní. Žalobu o těchto nárocích, podanou úpadcem po prohlášení konkursu, je třeba zamítnout proto, že dispoziční oprávnění k majetku konkursní podstaty přešla na správce konkursní podstaty, tj. pro nedostatek aktivní věcné legitimace.

Soudní praxe (včetně rozhodovací praxe Nejvyššího soudu) je též sjednocena v závěru, že má-li být určena (ve smyslu ustanovení § 80 písm. c/ o. s. ř.) neplatnost smlouvy, musí se řízení (ať již jako žalobci nebo žalovaní) účastnit všichni, kdož ji uzavřeli, případně jejich právní nástupci (shodně srov. např. rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 2. 1988, sp. zn. 3 Cz 61/87, uveřejněný v Bulletinu bývalého Nejvyššího soudu ČSR, číslo 2, ročník 1988, pod číslem 36).

Z pohledu těchto judikatorních závěrů (od kterých Nejvyšší soud nevidí důvodu odchýlit se ani v této věci) se Nejvyšší soud dále zabýval námitkou dovolatelky, že řízení o určovací žalobě není řízením o nárocích týkajících se majetku konkursní podstaty a že absolutní neplatnost smlouvy vylučuje možnost, aby věci, které podle ní měla dovolatelka nabýt, byly součástí majetku konkursní podstaty.

K uvedenému Nejvyšší soud především poznamenává, že i ze samotné dikce § 19 odst. 1 ZKV plyne, že za součást majetku konkursní podstaty úpadce se pokládá a zpeněžení ve prospěch konkursních věřitelů podléhá veškerý majetek, o kterém správce konkursní podstaty pořídil soupis a který z tohoto soupisu nebyl (zpravidla na základě výsledků řízení o vylučovací /excindační/ žalobě) posléze vyloučen. Přitom nemusí jít ani o majetek ve vlastnictví úpadce, což pro dobu od 1. 5. 2000 výslovně vyplývá z ustanovení § 6 odst. 3 ZKV a pro dobu, jež tomuto datu předchází, bylo dovozováno výkladem (k tomu srov. opět výše označené stanovisko, bod XVII. stanoviska, str. 183 /359/).

Dále je nezbytné uvést, že rozhodovací praxe soudů dospěla při řešení otázky, zda spor o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, může být sporem (řízením) o nárocích, které se týkají majetku patřícího do podstaty, k jiným závěrům než těm, jež dovolatelka předestírá v dovolání.

Tak např. v rozsudku uveřejněném pod číslem 36/2000 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyšší soud uzavřel, že řízení o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, která rozhodla o rozdělení společnosti, jejímž je žalovaný (dlužník) právním nástupcem, je řízením o nároku, který se týká majetku patřícího do jeho konkursní podstaty. Také řízení o neplatnost výpovědi nebo jiného rozvázání pracovního poměru pokládal Nejvyšší soud (v usnesení z 26. 8. 1999, sp. zn. 21 Cdo 113/99, uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 5, ročník 2000, pod číslem 59) při prohlášení konkursu na majetek zaměstnavatele za řízení o nárocích, které mohou být uspokojeny jen z majetku patřícího do konkursní podstaty. V důvodech usnesení ze dne 17. srpna 2000, sp. zn. [20 Cdo 1828/2000](#), uveřejněného v časopise Soudní judikatura číslo 2, ročník 2001, pod číslem 27, pak Nejvyšší soud výslovně uvedl, že řízení o určení vlastnictví k nemovitostem je řízením o nárocích, jež se týkají majetku patřícího do konkursní podstaty. Obdobně postupoval Nejvyšší soud v řízení o určení neexistence zástavního práva (srov. důvody jeho rozsudku ze dne 3. 4. 2002, sp. zn. [21 Cdo 679/2001](#), uveřejněného v časopise Soudní judikatura číslo 5, ročník 2002, pod číslem 77). Přitom též platí, že ani rozhodnutí soudu o určení vlastnického práva žalobce není takovou právní skutečností, která by měla sama o sobě za následek vyloučení této věci ze soupisu majetku patřícího do konkursní podstaty úpadce (žalovaného) – srov. opět cit. stanovisko (bod XXIX. stanoviska, str. 197-198 /373-374/).

V kontextu s výše uvedeným je i spor o určení neplatnosti smlouvy, jejímž předmětem byl majetek sepsaný do konkursní podstaty úpadce, sporem o nároku, který se týká majetku patřícího do konkursní podstaty úpadce. Určení neplatnosti smlouvy s sebou totiž nese povinnost smluvních stran vzájemně si vrátit vše, co bylo podle této smlouvy plněno, a zakládá tak nároky, jež by měly být uspokojeny z majetku konkursní podstaty.

Především však dovolatelka přehlédla, že je-li pokládáno za majetek konkursní podstaty úpadce vše, co do této podstaty sepsal správce konkursní podstaty, pak osobou, které jako právnímu nástupci původního kupujícího svědčí aktivní věcná legitimace k případnému podání žaloby o určení neplatnosti kupní smlouvy, je správce konkursní podstaty a nikoli ona. Je tomu tak právě proto, že oprávnění nakládat s majetkem konkursní podstaty přešlo (podle § 14 odst. 1 písm. a/ ZKV) prohlášením konkursu na majetek dovolatelky právě na správce její konkursní podstaty, včetně práv plynoucích z možné (ať již relativní nebo absolutní) neplatnosti smlouvy, na základě které pozdější úpadkyně tento majetek nabyla. Po dobu trvání účinků konkursu tedy dovolatelku nelze pokládat za osobu, jejíž aktivní věcná legitimace v řízení o požadovaném určení by se mohla odvíjet z faktu, že byla účastnicí smlouvy (kupující). Závěr odvolacího soudu, že dovolatelka není osobou ve sporu aktivně věcně legitimovanou, je tudíž správný a dovolací důvod ve smyslu ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. dán není.

Pro úplnost se dodává, že Nejvyšší soud nesdílí výhradu dovolatelky, podle které je jí tím, že nemá k dispozici ani vylučovací žalobu, ani žalobu o určení neplatnosti smlouvy, bráněno v realizaci ústavního práva na soudní ochranu, garantovaného článkem 90 Ústavy a článkem 36 odst. 1 Listiny.

Podle článku 90, věty první, Ústavy jsou soudy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům.

Z článku 36 Listiny se pak podává, že každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu (odstavec 1). Podmínky a podrobnosti upravuje zákon (odstavec 4).

K principům právního státu patří i zásada, že dlužník plní své závazky (opačná zásada by vedla nejen k nezákonným, nýbrž i k hrubě nemorálním závěrům). Úprava obsažená v ustanovení § 14 odst. 1 písm. a) a d) ZKV je z tohoto pohledu (ve spojení s dalšími účinky prohlášení konkursu) pouze důsledným provedením tohoto principu, zamezujícím tomu, aby vedle správce konkursní podstaty s majetkem konkursní podstaty dále nakládal – coby osoba, nezpůsobilá dostát svým závazkům – i úpadce. Uvedené je přitom v souladu i s účelem a cílem konkursu (srov. § 1 odst. 1 a § 2 odst. 3 ZKV).

Nadto lze uvést, že dovolatelka soudní ochrany ani v otázkách určení rozsahu majetku sepsaného do její konkursní podstaty zbavena není. Má-li úpadce za to, že soupis konkursní podstaty není správně proveden (správce konkursní podstaty podle jeho názoru některé významné složky majetku patřícího do jeho konkursní podstaty pominul nebo naopak sepsal majetek, který sepsán být neměl), může se domáhat v konkursním řízení toho, aby konkursní soud zjednal nápravu případného pochybení správce konkursní podstaty při soupisu majetku konkursní podstaty v mezích své dohlédací činnosti (§ 12 ZKV), byť proti rozhodnutí soudu o takovém návrhu nebude přípustné odvolání (srov. § 66b odst. 2 ZKV). Závěr, že konkursní soud je oprávněn udělit správci konkursní podstaty v souvislosti se soupisem majetku konkursní podstaty pokyny, které jsou pro jeho další postup závazné, vyslovil Nejvyšší soud již ve zmíněném stanovisku (srov. bod XXIX. stanoviska, str. 198 /374/, odstavce 2 odůvodnění).

Dovolatelce se prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu správnost napadeného rozhodnutí zpochybnit nepodařilo, Nejvyšší soud proto, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), dovolání zamítl (§ 243b odst. 1, část věty před středníkem, o. s. ř.).